

ЕВГЕН МАЛАНЮК

**ШЕРСТЕНЬ
ПОЛІКРАТА**

МСМХХХІХ

УКРАЇНСЬКА КНИГОСПІЛКА

**МАЛАНЮК
ПЕРСТЕНЬ
ПОЛІКРАТА**

Е. МАЛАНЮК

**Ш Е Р С Т Е Н Ъ
Ш О Л І К Р А Т А**

ліроепіка

**М С М Х Х Х I X
У КРАЇНСЬКА КНИГОСВІЛКА
ЛЪВІВ**

**На бажання автора зберігаємо його ж особливості
правопису.**

Copyright by E. Malaniuk.

Wyd.: W-wo „Ukrainśka Knyhospiłka“ Lwów, Obrony Lwowa 14.
Drukarnia Tow. Nauk. im. Szewczenki, Lwów, Czarneckiego 26.

Вид. В-во „Українська Книгоспілка”, Львів, Оборони Львова 14.
Друкарня Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка, Чарнецького 26.

ДОЛЯ

*Не квітне заповідний сад.
Не бачу ні сестри, ні брата.
Ти все вертаєшся назад,
Як рок, як перстень Полікрата,*

*Що не втопити, не згубить,
Не замінить і не забуди.
Так подих вічної судьби
Вогнем перетинає будень.*

*Ти не камінний сфінкс пустинь,
Ти не мара й не костомара:
В бездоннім зорі — зимна синь,
А в пристрасних обіймах — кара.*

*Була ти музою, ѹ пилі
Уста медузи кров уяви, —
Тоді однаково гулі
Хвалá й хулá пустої слави.*

*Була владикою, що слав
Країні згубу звістувати,
І вістника кляли насхвал
Апостоли і апостати.*

*І тільки іноді пливлó
З рамен суворо-мармурових
Співуче запашне тепло
На мить розквітлої любови.*

ЗЕМЛЯ — МАТИ

ПРОВЕСНА

Памяті Едварда Грига.

1.

Ти зачинаєшся. Ти — ось.
Ще січень, ще замерзлі віти,
Та десь спахнуло й зайнялось
Крізь хугу, крізь сніги і вітер,

І долетіло, й перейшло
В оспале тіло, в мляві жили.
Вже кров жене солодке зло,
Вже серце полумям прошило.

Ти зачинаєшся. Сніги
Багрянцем заливає захід
І повні давньої снаги
І кожен крок, і кожен захід.

Простори протягом війнуть,
 За близький зваблюючи обрій...
 О, в усміщі твоїй недобрій
 Я пізнаю тебе! Ти — тут.

1935.

2.

Твоя, що майже смертна,тиша
 Не впокорила й не лягла
 Глухою тінню. Ні, скоріше,
 Війнула помахом крилá

І, ввесь — увага, ввесь — напруга,
 Я прислухався і тремтів
 На голос матері і друга,
 На дівчини далекий спів.

І ось розпалася завіса
 Туману, снігу, самоти:
 За смugoю тонкою ліса,
 За сизим видноколом — ти,

Ти, що незмінна, як стихія,
 Крізь простір в привидах і снах
 Зростаєш, ближчаєш і вієш,
 Як спів Сольвейги, як весна.

1936.

3.

Перший подув весни — і Твій віддих вже знову зі
[мною,
Перший вітер дихне — і Твоя широчінь у очах.
За чужий горизонт, за цією чужою весною
Двиготить Твоя даль, Твоя зваба, Твій біль і Твій
[жах.

Дальний гомін росте, мов гарматній заобрійний
[туркіт...
І враз пісня, як хвиля, ударить: Ой, гук, мати, гук!
То кіннота весела, мушкети, здобуті ще в турків,
Пропори, як вітрила, над лісом піднесених рук.

А за нею колони — піхота струнка й легкостопа,
Ген полки за полками...

І ось повертається все.
Так встає Несмертельність. Чи бачиш, днедавня
[Європо,
Марш Поляглих, марш Мертвих? То співи їх вітер
[несе.

Розцвітають їх рани. Їх кров переквітла на маки.
О, святий Пантелеймон їм сцілив калічні тіла.
І на лицях їх — сонце, на грудях — невидані знáки
І під стопи дзвінкі їм покірна земля попливла.

НОРД-ЕКСПРЕС

Задиханий гарячий паротяг
Важкого норд-експресу. Квіти й крики.
Ти затремтів, ти руки ось простяг
Шукаєш, ждеш — незgrabний, недорікий,

І вдівлюєшся: та чи, може, та?
Печеш очима зимні хвилі люду
І зір горить, і стиснуті уста
Передчуттям відчую і облуди.

Збудись. Забудь. Згоріло все — забудь
І легко здумай сей поминальний попіл.
Дзвенить в простір твоя незнана путь
Крізь чад і дим, крізь рокоти Европи.

Ні. Бог життя не ворог і не кат, —
Він пружить час, електризує мозок,
Щоб рев сирен і гуркіт естокад,
І рух і грім зрослися в маестозо.

Ти ще стоїш? Вже спорожнів перон.
 Яке глибоке неба синє плесо!
 Йди в працю дня...

Вночі ж присниться сон —
 Той паротяг важкого норд-експресу.

2. X. 1929.

Б.

Тиша. Соняшно, радісно, тепло.
 Дивно: справжня осіння весна.
 В жовтій сукні сій, простий як пеплум,
 Ти по-древньому мудра й ясна.

Так в любові нам вічність дається,
 Час тамує нещадний свій тяг,
 Серце з космосом всúголос бється
 І безмежкам зростає життя.

Дійсність ось просвітляється мітом
 І щезає щоденність, як дим.
 Ти — Вікторія, ти — Суламіта,
 Вірна подруго вічних годин.

5. X. 1929.

ВІЧНЕ

1.

Досі сниться метелиця маю,
Завірюха херсонських вишеної.
Золоті її очі впивають
Степовий необмежений день,

Що зростає у небо, у вічність...
Пліне вітер крізь села, сади,
Золоті її очі й ритмічні
Сині хвилі річної води.

2.

Як забути? Яка ж гадюка
З серця вижерти спогад могла б:
Зір — пекучий, як мука й розлука,
Мову — мед тих пахучих силаб.

В прибережне нагріте каміння
 Бється з плюскотом зимна вода,
 Незабутньо-співуча і синя,
 Несмертельна й повік молода.

І на тлі її — тіло дівоче,
 Заціловане сонцем... Верни!
 Поверни золоті її очі,
 Сині хвилі і вітер весни.

3.

А сад вирує в хуртовині цвіту,
 Бушує біла буря пелюстків.
 Крізь чари весняного ненаситу,
 Мов полумя блакитне, лине спів.

То вже вертається з Синюхи. Плинє
 Знайомий голос. Плинє і пече...
 Повік, повік не згасне й не загине
 Той сніг вишень, те золото очей.

21. II. 1934.

ЛИПЕНЬ

Червоним полумям півоній і троянд,
Крихкою пристрастю ірисів ледве-прянних
Пашіло пополудня в квітнику.
А з саду теплий легіт, мов дихання,
Доносив мед розквітлих лип, і липень —
У всій пишноті ніжності, у всій
Розкоші літа степового — млосно
Тремтів, як на високій ноті голос:
Ще мить — і обірветься, і замре...
Але трива' блакитна кантилена
Й немає меж, немає їй кінця.

І вірилось, що з тим липневим гімном
Зростатиме затиснуте дихання,
Що медом лип залипляться каверни,
Що сильні квіти, повні вщерть коханням,
Наллють се тіло спрагою життя —
І наша мати... ще на рік... зостане...
Вона сиділа в квітнику — прозора.

Під скронею, посрібленою вчасно,
 В блакитній жилці бивсь нерівний живчик
 І зраджував симфонію сухіт,
 Що нею двиготіло схудле тіло.

На столику лежав „Кобзар”, розкритий,
 Де саме „шелестить пожовкле листя”
 (І, дійсно, сторінки були пожовклі
 Й притиснуті футляром від пенсне,
 Вони — під легіт — злегка шелестіли).
 Ще стигло молоко в високій шклянці.
 Благав даремно випити. „Я — потім”.
 І хоч обличча лагідно всміхалось,
 Та очі уникали моого зору:
 Були вони злегенька помутнілі
 Так, ніби за серпанком вже ховали
 Останню мудрість, неземне знаття.
 Що тут — кінець, що більше не поможетъ
 Ні молоко, від туку — бурштинове,
 Ні квіти сі, зомлілі від кохання,
 Ні липи, що зідхають теплим медом,
 Ні навіть пристрасна потуга липня —
 Ся оргія надхненої природи,
 Се буйне свято паходців і барв.

І стомлена сим святом сьогодічним
 Без слова, подивившись просто в очі
 Й не глянувши на торжество землі, —
 Вона пройшла у сутінки кімнати,
 Зіпершись на мою змертвілу руку,
 Що раптом очутилася від іскри:
 То впала яра матірня слюза.

В кімнаті гостро пахло креозотом.
 Задушну сутінь ще тісніш згущало
 Олійне сяйво синьої лямпадки,
 Що в пітьмі сій засовувала все.

А межи шпар недомкнутих віконниць
 Палахкотів побідно буйний липень.
 Дзвенів нещадно пожадливий день,
 Цілуочи ненатлим сонцем землю,
 Безсоромно-прекрасну, пяну землю,
 Що з пристрасти і любощів казилася,
 Танцюючи розпусно-тучним тілом
 Блюзнірський тан розкоші і гріха.

І обгорнувши зяблі ноги мами,
 Я вийшов з склепу чорної кімнати
 В виуючий, шалений сонцем день.

Подавсь у сад, де умлівали липи,
 Де яблука й морелі наливались,
 Де, граючись з байдужо-синім небом
 Теж байдуже пливла собі Синюха.
 І там, сліпий від гніву, непритомний,
 Кидав їм всім образи і прокляття.
 Нагадував, що кожен клаптик, кожну
 Рослину викохали її руки.
 Що се ж вона важкі носила відра —
 Синюшною водою поливати.
 Що се ж її отут ступали ноги,
 Ті ноги, що тепер отам — холонуть...

Сокирою б на цури порубать
 Отсі пругкі, сочисті деревá!
 Сухотами Синюху покарати б,
 Щоб висохла і задушила верби

Неплодністю гарячого піску!
 Скарати б землетрусом тучну землю,
 Щоб лява смертоносна пропалила
 На попіл квіти, листя і плоди!
 Засипать снігом степову розпусту
 Отсього липня, знищити морозом
 І вітром в дикий простір розметать!

...Не памятаю, як упав безсило,
 І сон зморив надірвану істоту...
 Прокинувсь я від свіжості трави.

А коли ніч осліпленим Самсоном
 Колони дня липневого зламала
 Й світ проваливсь у зоряну безодню, —
 Одкрили вікна — і вічність близька й рідна
 Останній віддих мами прийняла.

Я бачив се, вдивлявсь — і не повірив,
 Що віддих був останній, що — скінчилось,
 Що несмертельна в мить оту померла,
 І що все те, що бачу, — називають
 Безсилим і порожнім словом смерть.

2—3. X. 1931.

МОРАВСЬКІ ЕЛЕГІЇ

1.

За ласку матері, за перший гук весни,
За поцілунок уст недіткнутих, за сни,

Що здійснились давно, за всі щедроти вроди,
За стогін пристрасти на ложу насолоди,

За щастя, що страшнé було в своїй красі,
За всі веселощі, за усміхи усі —

Приходить раптом враз, як пімста, ось розплата..
О, рівноваго днів, безлюба і проклята,

Де все чергуються воэмездіє і дар,
І сяйво радости, і неминучість кар.

2.

Сонце ллє вогнений мед --
 Злотом спалено уста,
 Легіт непомітно дме --
 Хвилями ідуть житá,

Як ходили там колись,
 На пянкій широчині...

Сонце, сонце, вдаль і ввись
 Синю браму відчини!

Зазирнуть крізь сяйвний дим
 За кордони далечин
 І вдихнути. А потім --
 Хоч навіки розлучи.

3.

І сонце пристрасне, і барв розлив міцний,
 І краєвид, що довго буде сниться:
 Нагорні простори і в хвилях далини
 Потоки та ліси, та замків горді шпиці...

Тут рвався нурт подій. Нещадний плуг війни
 Розорював поля. Гули чавун і криця.
 Гусити. Валенштайн. І той з-під Австериця,
 Що сонце осени вітав, як пал весни.

Ти майже рідною зробилася, Мораво,
 (Тут навіть Київ є зворушливо-малий!)
 Сим домом, цвінтарем, неписаним сим правом
 Ось в тебе гостювати, немов і справді свій.

Та спрага тут гіркіш, а сум немає дна.
 О, так, — ти тільки тінь Тієї, що — одна.

4.

Нитками золота прошита
 Блакить. Ідеш і напівсниш.
 Враз несказанний запах жита
 Ударить, наче в серці ніж.

І все щезає. І навколо —
 Зелено-золота пітьма:
 До колоса шепоче колос,
 До волошок моргає мак...

Все тіло, вся істота спрагло
 Впиває владну міць буття.
 Спадає з пліч щоденне тягло —
 Ярмо чужинного життя.

Нема' ні мандрів, ні розлуки,
 Забула память чужину
 І теплу землю пестяť руки,
 Як тіло рідного лану.

5.

Так тихо тут. Ліс, пагорби, поля
 Та рівний плюскіт скудного потока.
 Внизу — хвиляста, лагідна земля,
 Вгорі — блакить блаженна і широка.

Не віриться, що тут гули віки
 Пожеж і воєн, боротьби і слави,
 Що хмурий Жіжка помахом руки
 Тут сіяв смерть на замки і держави.

Загоїлось. Зрослось і пророслó
 Крізь рінь руїн, крізь згарища і попіл,
 І встала радість над розтопом злоб,
 І материнка розцвіла на гробі.

Так тихо тут. Колосяться хлібá.
 Співає дзвін вечірній...

Та за кóлом

Сієїтиші вже підводить чóло
 Нешадна і незбáгнена Судьба.

8—13. VI. 1938. Кунштат.

ПАННОНСЬКІ ЕТЮДИ

Victoriae
Augustorum
exercitus cui Languricione sedit milites
Legionis II DCCCLV
Constans legatus legionis II
adiuricis curavit faciendum.

Напис, викарбуваний легіонами Октавіяна Августа на стрімкій скелі Тренчинського Замку.

1.

Ваг, мов Дністер, нуртує жваво...
А вколо — стиглі пшениці
І кукурудза кучерява,
І баштани.

Немов отсі

Лани живцем перелетіли
З Херсонщини, з примар, з їмли
І на паннонський простір сіли,
І забуяли, й попливли.

Ба й трави, як дитинство, рідні,
На кожній — Батьківщини знак.
І тут косáрики привітні,
Петрів батіг і дикий мак.

Та се — не степові простóри,
Лягає на долину тінь:
То тільки розступились гори,
Щоб пропустити широчінь.

2.

Не встерігли похилі гори,
Він все шукав — прорватись де б, —
Так на паннонському просторі
Pontійський опинився степ.

Карпатами земля піднéлась,
Бескидами — перетялá,
Але й понад її чересла
Та чорна повінь пропливла.

Давно замкнули браму Татри,
Заклякла їх камінна лють
І лиш вночі вівчарські ватри
Широкі межі стережуть —

Ложиська, де потоком чорним
Пливе він під сузірний спів,
Запліднюючи туком орним
Оселі вбогих чабанів.

3.

І люди ті ж таки: чутливі,
Співучі, гарні й запальні...
Не їм у історичній зливі
Плуг перековувать в огні.

Гаптованим і танцюристим
Та засмакованим в житті —
Їм не зазнати нічної ристі
В негодах смертної путі.

Ні, поки сурми вигравали
У дзенькіт січі гомонів,
Десь по льохах вони ховали
Й гасили жахом правий гнів.

І поки понад ними хвилю
Історія не пронесé,
Вони рільничому безсиллю
Лишали затишок осель,

І боязко вертались згодом,
Щоб далі лляти піт і спів
Під берлом іншого народу,
Нащадки бранок і рабів.

Змінялися тугі сатрапи,
Котився Ваг під спів століть,
І лиш на скелі римський напис
Стояв навіки, як стойть:

„Звитязством зморені колони
Тут спочивали в сяйві слав.
Constans legatus legionis
Сей напис вибити казав”.

ТРИ СОНЕТИ

Олександрові Наріжному.

I.

Ми не зійшли ще з кону епопеї,
Ще крилимо в майбутнє гострий зір
Ось загуде наш димний день, як вир,
І ми ще раз спалáхнемо для Неї.

А тут, де злидні, каліч і плебеї,
Нещадна ніч лежить на крижах гір.
Лиш в зимнім небі сяє, як докір,
Д'ямáнтове дубльве Кассіяпей.

Історія — прокляттям чорних чар —
Спочила тут, як мумія (чи моші?)
Корчма та жид, ясир та яничар,
Та звироднілі родичі татар...

Лиш в мертвій тиші цвінтарної прощі
Гірський потік камінну путь полоше.

II.

Біжу повз дні. Мов бич, карає спрага --
 Урвать, роздерти історичний тяг,
 І мерехтить в дорожнім димі Прага
 Станицею циганського життя.

А в землю ту, де ллялась кров, мов брага,
 Застромлено в тій крові змитий стяг
 І марно пяний народ ген простяг
 Блатальні руки, кличучи варяга.

І брук чужий, і незнайомий камінь,
 І, виплекані іншими віками,
 Чужі серця — даремно прихилить.

Ось мудрощі: роздмухуй власний пломінь,
 Та памятай — історія на зломі,
 І за століття важить кожна мить.

III.

Стомились бути полем бою, полем,
 Що байдуже приймає щедру кров.
 Коритися сей народ був здоров,
 Молив віки, як ми тепер ось молим.

А він все пухне, той всесвітній Гóлем —
 Мертвеччина матерії, марó!
 Та вдарить день і загуде Дніпрó
 Й хрестом своїм ми ідола розколем.

Сховавши зір і світла біжучи,
Щезатиме слизьке, гниле, подвійне
У димну тьму, що хаосом кричить.

Майбутнє ж знов різьбитимуть мечі
При смолоскипах, що запалять війни
В сей чорний час. Отсе тепер. Вночі.

В потязі Ужгород — Прага.

9. I. 1929 р.

СОНЕТИ ПРО ОРЛИКА

I.

В вікні сльотá і листопáд.
Вертаються з костелу люди.
Сей дім отчизною не буде,
Будинки не замінять хат.

Те саме. Двісті літ назад
Оттак же чужиною нудив
Змарнілий Орлик крізь облуди
Своїх надій, трудів і страт.

I, може, тут сидів так само,
Чекаючи вістей із Ясс,
І крізь вікно він бачив браму
Івулицю в цей самий час.

Дружина в Krakovі з доньками,
Син у Парижу... Дні — віками.

II.

Я не хочу бути похованним між вар-
варами.

З останнього листа П. Орлика.

Від силістрійського баші
Листи лукаві, зовсім східні.
Згадав: посол турецький в Відні
Щось натякав — Москва, бакшіш...

Що ж? Згинув Войнаровський — бідний! —
А тут гляди, що часом ніж
Устромлять нишком і тобі ж
Московське золото й людські злидні.

Ласкаві всі, але про око.
Маленькі люди, а отся
Доба, здається, за висока
На вбогі й нémічні серця

*Dux extra Patriam — що може
Гостріш і гірш скарати, Боже?*

III.

Нарешті має пашпорти, —
Як завше, випадок в пригоді.
Осіннє сонце на захόді,
Візок благенський торохтить.

О, плоских піль піски й хрести —
 Прабатьківщина? Годі, годі...
 Вся серця кров — отам, на сході,
 Де ненародженая — Ти.

Отвором — даль. Степи та вітер.
 Гармат полтавських сизий дим.
 Під небом, від пожеж рудим,
 Лиш жито, копитами збиті,
 Дніпро та пяній очерет...

Здушити біль. Вперед. Вперед.

Листопад. 1930.

ПОДОРІЖ

I. В потязі.

Десь визначено долю нашу
І зважено труди і сон.
Ся подоріж в машині часу
Підтверджує міцний закон.

Все повертається на ново,
Щоб знов замкнулося кільце.
І от — лани, село, діброва
І віддалі віуть у лиці,

Так, як колись. Хитає потяг,
Пянить знайомий давній хміль.
Лиш простору гремучий протяг
Нагадує про вічний біль.

2. Ноктюрн I.

Недовго вечоріло небо і густіли
 Недовго тіні. Наближалася ліс.
 Лиш виплив місяць, і незнані сили
 Все обняли й просвітлили наскрізь.

І відступили дерева і гори,
 І пропустила віддаль чаріна,
 І все втопилось в дивно-сияйнім морі,
 Де ніч запанувала. Се вона

Ворожкою зачарувала суще,
 Закляла день і міру, і число,
 І от крізь дійсність вдерлось невисипуше,
 Солодке й необорне зло.

3. Дума.

Скільки бачили ганьби і чули образ ви,
 Як казились навколо вас зрада і гріх,
 Та камінням звучать кремезні ваші назви —
 Чи Кремянець, чи Дубно, чи древній Остріг.

Та камінням звучать і тревають, як камінь,
 Мури ваших руїн серед лісу і гір
 І вдивляються башти у далеч віками
 Понад колоточ діб, понад сүєтний вир.

І глухі цвінтари, ї лєгендарні каплиці
 Тихо скупчують силу, що в вічність росте.
 І сю тяглість епох, що міцніша від криці.
 Не зазнали ніколи ні Сівер, ні Степ.

Тільки Київ один, що встоявсь під вітрами
На кістках і на крові великих могил,
Бо ударив буран і — наостіж всі брами,
І вдералася Азія тьмищами сил.

Все топтала й змітала на пустку, на Гобі,
Безборонно лежала нага рівнинá,
Аж нарешті кінчався нещадний колобіг
І тоді опритомнювалася вона.

Тут вітри не страшні. Тут земля гудувата
Напинається мясами впертих горбів,
Тут здалека свій пазур простерли Карпати
І по війклобах крейдою шириться гнів.

І даремно сполоскують води зрадливі —
Не розчинять старезних карпатських кісток.
Лиш підземно гудуть чортопрії по зливі
Й надимається грізно незнаний поток.

Сонце пестить палке. Гір простерлось рамено.
І ква тихо співає під соняшний сміх.
І стоять вартові, що кремéзні імена
Їхні — Дубно, Кремянець, Остріг.

4. Ноктюрн II.

Небо велике і близьке. Тъмою поняті поля.
Як же давно се так було: небо й земля.

Зорі й сузір'я знайомі — білий холодний жар,
Шлях ген Чумацький куриться, Віз і Волосажар.

Так і піти аж до Криму, до моря і синіх хвиль,
Через степи і яруги, через могили й ковиль.

Так і піти по зорях — прадідам, дідові вслід —
В табір ночей неозорих, що проковтнули світ.

21—22. VIII. 1935.

5. Ноктюрн III.

На далекій межі серед Диких Піль,
Там, де Чорний Шлях перетнула Синюха,
Вартував мій суворий прападід степі
Ta дудоні ординської луни слухав.

Від сусідніх зімбівників димом тягло.
У Торговиці зляканий дзвін бамкав.
Може, братові рвали останній суглоб,
А сестрі сутеніла остання тямка...

I, турецький мушкет набиваючи, в ніч
Довго-довго вдивлявся. I хлопця кликав,
I наказував довго. I плакав сич.
I пливла темна ніч, як велика музика.

1927.

ГОМІН ГІР

1.

Прудка ріка. Тисячолітня рінь.
На гострих скелях — письмена камінні.
Росте під древнім сонцем мудра тінь
Верхів, завмерлих в зелені нетлінній.

Співає нурт — тисячолітній спів!
Помислити — ніщо тут не змінилось!
Проходили народи. Гнів гремів.
Гучала кров. І важко серце билось.

Але миналось. І спускались знов
Над мирний вечір лагідні отари,
І квітла, наче папороть, любов,
І верховинський місяць сіяв чарі.

Тож, поки час, пийтишу і чебрець —
Протиотруту всім твоїм отрутам.
Се тільки перехід, а не кінець,
Се — молодість прощається над Прутом.

2.

Катрі Гриневичевій.

Тут спізнені черéшні. Дика рожа
 Ще квітне, хоч на дбалах — вже жнива.
 О, земле рідна, знову ти нова
 І я отут, як гість із Запорожжа.

Смереки, ялівець, густа трава.
 Та Прут шумить. Його не затрівожать
 Ні хащі, ні камінні беездорожжа,
 Ні людські тіні, ні земні слова.

Від полонини віє прохолода.
 Чим вище, тим трудніш безкрилий крок
 Людини. Та зате ж яка свобода
 В сих хвилях гір, в срібних нитках річок!
 Ще трохи й — майже степовий, неспинний —
 Ось в груди вдарить вітер з України.

3.

Та й буйно грає вітер на Говерлі!
 Зіпявсь хребет в зелених гривах рун.
 Тут, певно, вив потоп, ревів бурун
 І так закляк в хвилястості завмерлій.

Хай зновутиша — перебором струн,
 Але чи ж довго ще тревать перерві, —
 Гремів же тут хорал гарматніх лун,
 На зелені багріла ж яра червінь.

Озвуться десь заглібини й шпилі,
Плаї й борі, вертепи і печери,
Всі нетрі й надри древньої землі.

Ген вдалині, в надобрійній їмлі
Кантяста скеля ширить обрис гострий:
То Довбуш снить, чекаючи на постріл.

20—30. VIII. 1937.

КАРПАТСЬКИЙ ТРИПТИХ

I.

Сплять гори у смерéкових борáх,
Сплять полонини і карпатські чари,
Та на долини сходить тъмний жах —
Збираються на чорну раду хмари.

Скрадаються — то гуни чи татари?
Впав Святослав від братнього ножа
Ітиша залигає на кряжáх
Перед грозою вогняної кари.

Враз вдарило і загуло. І вмить
Довкола все рокоче і шумить,
І небо роздирають блискавиці.

Гудуть вітри. Гремить верховинá.
Немов вогонь, що тъму перетина',
Із кремня викресає гостра криця.

II.

А попід горою,
Попід зеленою...

Так завше: на узбоччах жнуть женці,
А попри них, суворі й недвозначні,
Тримаючи списій і рушниці,
Проходять необачні Сагайдачні.

Там — спокію бандурного жреці,
Сліпі на синь, на чорнозем обачні,
У холодку перекусивши смачно,
Вилежують з сопілкою в руці.

А тут — ідуть широкою ходою
Під марш пісень, що в кожній — буря! штурм!
Минуле потонуло в хвилях сурм,
Майбутнє грає ярим сонцем бою.

Що ж перед ним — родина, ґрунт, жінки,
Промінняні на похід і люльки.

III.

На чорноті розгойданих борів
Примарами блукають білі мряки.
Вже по грозі. Розходиться. І заки
Засяє день, луна' пташиний спів.

Не кличеть верху древа дивий Див.
В шоломах гір, як вої-невміраки,
Карпати скамяніли в віщі знáки,
Найживши смереки хижих грив.

І в небі глибиніє древня яр,
Підносячісь над вéрхами і лóгом,
Над пáдолом, що заляга' облогом
Від прáвіку.

За мряками примар
Встає відвічний життєдайний дар --
Звитяжне сонце яросним Дажбогом.

18—19. VII. 1932.

Гребенів.

СВІЧАДО МОРЯ

Nautae in tempestatibus terram timent.

Сенека.

Homme libre, toujours tu chériras la mer!
La mer est ton miroir....

Бодлер.

ДВА СОНЕТИ

I.

Роковане повторення історій —
Сей смертний сон, сей ренесанс лихий.
Знов суходіл задушує в покорі
І згубний вітер зрізує верхи.

А десь дзвенять блакиттю береги,
Зростаючи в живучому просторі
Припливом хвиль, барвистістю факторій,
І груди моря трають від снаги.

О, сей короткий, сей кровавий рай,
А потім знов голодний крик: карай!
Карай і край!

Суворий Формоторче,
Кажи горбами встати сій землі, —
Вода й вогонь хай дику плоть покорчить,
Щоб степ узрів блакить і кораблі.

II.

Далеко кіммерійські береги,
 Евксину сафірово-древні води.
 Над суходолом — сизий дим юги
 Та — часом — вихор чорної свободи

Він продзичить, нещадний і лихий,
 І знову — бéзрух смаглої природи.
 Лиш обрієм мандровані народи
 Пройдуть — і знов загублено шляхи

Коли ж скінчиться вічний суходіл
 Для бездорожжам виснажених тіл?
 Коли ж земля, безвладна і заклята,
 Обірветься урвищем гострих скель
 І привітає хвилі й корабель
 Фаланга спраглим окликом *thalatta*.

22. II. 1935.

Д. Донцову.

Крик Ксенофонтових фаланг
На подих простору і солі —
І ось реве бурунний лан
Рабом вітрила і бусолі.

І розгортається безкрай,
І ширшає сафірне коло.
Грай, вітре, перемогу! Грай,
Як пристрасть простір поборола,

Як обрії перемогла,
І сказ стихій — в руках побіди.
Ген майорить бузкова мла:
За нею сплять скарби Тавріди.

23. II. 1935.

БАЛТИЙСЬКА СЮЇТА

1.

Все одійшло: і зойк заліза,
І гуркіт міст, і стукіт днів.
Ось широчінь блакитно-сиза,
Морського вітру рівний спів.

Тут обрій відчиняє вічність
І спрагло пе спянілий зір
Удари хвиль і барв ритмічність,
І все, чим дихає простір.

Все зникло: люди і облуди,
І попіл свят, і буднів біль.
О, моря материнські груди
Під пружним малахітом хвиль!

2.

Контори, крани, крам пахучий —
 І дим широкий розіслав
 Під елеватором ревучий,
 Зерном вагітний, пароплав.

Він попливе вантажним ходом,
 Прокреслюючи пінний слід,
 І, що б не було — вир, негода, —
 Все розтинатиме бушпріт

Мерідіяни і широти...
 Аж ген замайорить Марсель
 І засиплють степові щедроти
 Серед чужих людських осель.

3.

Естокади, підойми і — раптом
 Синьожовтий пррапор спалахнув!
 І думки мої збилися з такту,
 І безкрай чорноморський війнув.

Підпливли. Мов варязька старість,
 Був сей шведський щогловець міцний.
 А ім'я золоте — *Stella maris* —
 Задзвеніло, як здійснені сни.

4.

Нордвест залоскотав аорту
 І сбрій вперш прорізав зір
 Ганзейський дух старого порту
 Крізь щогли розгорнув простір.

Ганзейський дух: смола, канати,
 Міцний тютюн, заморський крам...
 І Балтик, гаванню унітій,
 Всі брами розкрива' бітрам.

5.

Вічні хвилі — безмежне плюскоче об межі.
 Вічно хвилі — се дихає вічність у час:
 Все той самий гексаметр, що це за Гомера
 Під блакиттю Еллади розмірно гремів.

Так під плюскоти хвиль рокотали століття
 І зривалися бурі, ітиша росла,
 І верталися знов до землі золотої
 Сафірово-безмежним шляхом кораблі.

6.

Віtre, віtre-вітрило, мій князю преславний,
 Тут дідизна стрибогова знову росте.
 І у співі морців, і в плачі Ярославни
 Однаково звучать вони: море і степ.

Двоєдина держава стихій протилежних:
 Там — смарагдами трав, тут — сафірами хвиль
 Володієш співзвучно в просторах безмежних
 І покірливо гнуться — вода і ковиль.

7.

А бува' — налягає на два дні, на три дні — штиль.
 Море спить і у сні лише недужко та важко диші,
 Низьке небо мовчить над безмежжам поснулих хвиль,
 Неймовірна ся сизо-молошна балтийська тиша!

Навіть чайки не чутъ в зачарованості мовчання.
 Двощогловець на обрї ледве примарою мріє.
 Хворе море хрипить.

Чи ж те все, що булó, — тільки мрія?
 Вічність знов свої брами для смертних очей зачиня'.

8.

Та прийдуть шторму дні похмурі, —
 Варязьким зимном диші даль.
 Ввижається: таким був Рюрик,
 Як ся важка балтийська сталь.

Різкіш прокреслюється обрїй
 Чіткіша — металевість хвиль,
 Що йдуть, як шереги хоробрі
 Й несуть пекучу, зимну сіль.

9.

Ось вони набрякли бурями й потемніли гнівом,
І під хмарами похмурими піна стала сива.

Шерег хвиль іде за шéрегом з пінними шликами
Люто битись з сірим берегом, штурмувати камінь

Брязь! Ще мить вода натýскує—хвиля не ослабла,
Зеленкавим гартом лискає, мов широка шабля.

З хижим свистом шабля гримає, підрізає й валить.
Сірий берег не витримує вічної навали.

21—28. VII. 1931.

ГАНЗЕЙСЬКА РАПСОДІЯ

На старовинних бруках міста,
На цеглянім ганзейськім тлі
Ввижається поставка іста
Ставного предка. Вічний слід,
Що я шукаю в вічних прощах
Між уличок, на стертих площах,
По школах і шинках землі.

Камінний беріг. Щогли й ванти
Риплять між складів і контор.
Співає дзвін, дзвенять куранти,
Стрільчасто молиться собор
І одбивають крок драбанти.
... Два в контушах — отам, де Krantor, —
Провадять завзятущий торг.

Підкрутить вус — летять вильоти,
 Запалить люльку — й знов веде
 Купецькі гандльові зальоти.
 А вітер з Балтику гуде
 І товариство певним кроком
 До кнайпи, ніби ненаро ком,
 Запити могорич іде.

Ось млин тримтить у воднім гулі.
 Важку пшеницю тучних піль
 На шерет меле Alte Mühle.
 Літає біла заметіль,
 Вода в лapatих колах грає
 І поглядають з Bäckerei'їв
 Уважно на млиновий шпиль.

Козацьку оковиту жиду
 Дають за прянощі й вино,
 Та повз Stockturm громохко їдуть
 Окуті мажі з тютюном —
 І жид керує ніс і уші
 Туди, де запашні папуші
 Під запороженим рядном:

Все бачила майстрацька вежа,
 Сей мур, сі дзигарі, сей дім...
 Бють хвилі в бруки надбережжа,
 Над гáванню — блакить і дим,
 Варязький вітер, подих моря,
 Що предків вабили в простóри,
 В західній край, в ганзейський Крим.

СВІЧАДО МОРЯ

1.

Сховалась за хвилястий виднокруг
Земна сучасність з гуркотом і чадом
І от, стихіє, подих твій і рух, --
Нещадного буття сліпе свічадо!

Розтопленим метáлом двиготить
Студене море і важкі бурóуни
Бють у бортí, невтомні ні на мить,
І линви напинаються, як струни,

І вітер виє в щоглах, що риплять,
Схиляючись, як у степу тополі...
Й згадалася непімщена земля
У сій державі жадання і волі.

Завісою крівавої їмли
Відтята, снить у проклятім просторі
Вона, що на човнах перепливли
Її колись сини отсього моря.

2.

Міцніє штурм. За валом вал
 Розлючену підносить голову,
 Щоб знов і знов ударив шквал
 Злим віхлюпом важкого олова.

І дрібно затрясе судно,
 Мов душу з тіла хоче витрясти —
 Твоїх глибин дибуче дно,
 О, символе й свічадо пристрасти.

Зламати волю і стерно,
 Замкнути хвилі над зухвальцями, —
 Хай чують, як всисає дно,
 Й тугими дряпаються пальцями.

Але, мов скеля, капітан
 Один панує над залогою
 Й веде судно крізь ураган
 Раз визначеною дорогою.

Аж зявиться спасенна синь,
 Ущухне шал і море змориться,
 І неозора далечінь
 Свічадом тиші розпрозориться.

3.

Пливши в Стокгольм, я скомпонував Гамалія, невеличку поему...

Т. Шевченко (з листа 18. XI 1842).

Осінній Балтик злобно бється в борт
І пароплав — мов запорозька чайка —
Стрибає в хвилях. Даль закрила порт,
Багріє захід, як зловісна байка:

Козак кона' скрівавлений... Китайка
Вінчає чоло... Хмарний похід орд...
Та ось міцніє штурм. В один акорд
Злилися чорний шквал і біла чайка.

Вона кигиче, як тоді, як там.
І от, під згубний гул грізного моря,
Варязький відгук скованим братам —
Встають чубаті хвилі Чорноморя,
Ревуть у тьмі...

Та іншим серце мліє:
Музика бурі родить Гамалію.

4.

Від зимної суворости сієї
Далеко південь теплий і пянкий,
Ті грони винограду, ті вінки
І соняшний гексаметр Одиссеї,
Що дише ним блакитний Гелеспонт.

Та тільки тут горить нордійська спрага
Узріть дорійську ліпоту колон
Та радісний розмай архіпелагу!

Так, тільки тут, де тліє скудний день,
 Де в бідних соснах, зроджених гранітом,
 Північний вітер пусткою гуде, —
 Пече жага за простором і світом.

I легкий човен — деревяний птах —
 Крилами весел рвався в світ далений,
 I землю прорізав навіки шлях —
 Путь із Варяг у Греки.

5.

(Riddarholm — гробниця Карла XII).

Тож тут мета сієї прощі,
 Мета шляхів неперехресних,
 Де спить історія, як мощі,
 I все здається: ось воскресне.

Ростуть у вись стрільчасті стіни
 I тануть в пра́порах хрещатих,
 Що над ковчегом домовини
 Виконують посмертні чати.

Та в пра́порах тих, споловілих
 В полтавську спеку, тайно скритий
 Під порохом століть безсилих,
 Зідхає український вітер.

Труну ж, що чорна і таємна,
 Як доля мовчазна і тьмяна,
 Ось стережуть ненадаремно
 Сі мушкетерські барабани.

Бо в час грізний тріумфу й згуби,
Час встання з мертвих — над тобою
Не ангельські заграють труби,
Лиш — барабаний гуркіт бою.

З гробниці, вищої над трони,
Ти встанеш і варязьким кроком —
У шоломі, а не в короні —
Перейдеш Вироком і Роком.

Вересень 1937.

СИМВОЛ

Чим далі, тим похмуріш мряки,
Тим небезпечніша дорога...
О, ніби Ніке з Самотраки,
Твоя смертельна перемога:

З одірваною головою,
Безумна і посмертно-біла,
Вона несе над полем бою
Своє сліпє й крилате тіло.

Але в руках, у тьму простертих,
В несамовитій силі руху —
Така страшна погорда смерти,
Таке сліпуче сяйво духа,

Що камяніє скудний розум,
Заблуканий в словесних пущах,
І скіра терпне і морозом
Проймає теплі жили сущих...

І ось встає із піни Понту
Над хвиль розгойданим свічадом
Співуча мрія горизонту --
Сліпуча Степова Еллада.

П Е Р Е К Л А Д И

МАЯКИ

Ш. Бодлер

Charles Baudelaire — Les phares. (1857)

Рубéнсе, сад кохань, затони забуття,
Безлюбих мязів плоть і пристрасть, і бессилля.
Та безнастanco в них тече живе життя,
Як в небі — сінь, як море — в вічних хвилях;

Да-Вінчі — дзеркало затъмарених глибин,
Де усміх ангелів спокусно-таємничий
Під тінню глєтчерів, на тлі густих ялин,
Що з-поза їх стіни країна дивна кличе;

Рембрандт — сумний шпиталь з розпяттям на стіні,
Де сліз і молитов не тихне хмурий гомін,
Там спалюється бруд в стражданному вогні
І крізь вікно ляга' скісний зимовий промінь;

Ти, Анджело, — кордон, де тайна темноти
Стирає вдивовиж усі ріжниці й межі,
Де з Геркулесами сплітаються Христи
Й примари-велитні — могильні рвуть одежі;

Прачорний дух раба, що бурю береже,
Розярення борця і безсоромність фавна —
Владика злочину, розлючений Пюжé
Все злютував зухвало і безправно;

Ваттó — версальський баль, де вóгники-серця,
 Метелики вюнкі, кружляють в сяйвних хвилях,
 Де вічний маскарад і танці без кінця,
 І в глибині свічад вирує божевілля;

Клублище шабашу, зародки в казанах,
 Там перед люстрами паскудства відьми коять,
 Там голі діточки чортів чають — Гойя.
 Все, що ввижалося в твоїх кошмарних снах;

Делякруа — скупий суворий краєвид,
 Кріаве лоно вод, важке скорботне небо
 І дивних сурм луна, немов зідхає Вебер,
 І темні духи зла серед зелених віт...

І сей гучний хорал, що душу нам пече,
 Блюзniрства, молитви, прокльони, сказ, покута.
 Мов гомінка луна із тисячі печер, —
 Для смертних серць людських божественна отрута

Се — крик, повторений сотнями вартових,
 Крізь сотні рупорів — се нáкази могутні,
 Се — пломінь маяків на сотнях гір стрімких,
 Відчайний клич ловців у пралісах безпутніх.

І що се справді так — о, Боже, хай сей крик,
 Як доказ правоти, горить і не згорає,
 Хай зойк пломінний сей колує з віку в вік
 І гасне на межі Твого безкраю.

КРІЗЬ ВІКИ

Й. С. Machar

Jozef Svatopluk Machar — Dějiny am i. (80-mi pp.)

Я консулом би був в старому Римі,
Щоб, сину присудивши смертну кару,
Спостерігать сталевими очима,
Як голову йому зітнуть ударом.

За Іннокентіїв, як апостата,
Мене б до Інквізиції скопили,
Але як гордо б я поніс на страту
Несхильне чόло й непокірну силу.

За Революції — нуждар обдертий,
Але у серці — Франція, мов кратер,
Проти тиранів ніс би прапор смерти,
А потім вмер би з криком „Імператор!”

Народжений тепер — лиш маю змогу
Вікам бути судією, темним — братом.
Бойцем проти жреців і їх лжебога,
Паплюжникам землі ж моєї -- катом.

ЛЮБОВ

За Н. Гумільовом.

Вона вже не раз випливала
Із бруду міського каналу,
Де гостро і тонко тремтів
Відбиток лихтарів.

І в тихім гаю безсило
В петлі на вербі висіла,
В петлі — вона, Дездемона,
Пробачена й смертно-сонна.

І десь, в спорожнілім домі,
На кровю залитій соломі,
Цікаві знаходили люди
Її прострелені груди.

Та невжеж через сі ось помилки,
Через руки, на котрих кров
Бідних серцем, слабких і тільки, —
Ми зрадим її, любов?

ВІДЧАЛ

ВІДЧАЛ

Не вірилось, що сей звичайний день,
Сіренька мла, безвітря, мертвий спокій —
Є день відпливу.

Води оловяні

Лежали нерухомо, ніби й море
Було — та сама мла, лише густіша,
І обрій не ділив, але зливав
Далечину в один туман безмежний.

Було щось передсвітнє, щось довічне
В сім краєвиді. Беріг був, як привид,
Вода була їмлою, як і небо,
Земля і твердь — однаково безбарвні
І безформенні як у Перший День.
Здавалось, що се розчин річовин,
Руки Творця чекаючи в покорі,
Лежить, як ще не збуджений хаос.

І так він спав глибоко і була
 Так всепотужна ся балтийська тиша,
 Що ні команди, ні хрипка сирена,
 Ні гул глухий машини, ні скрипіння
 Заліза й дерева — не обудили їх.
 Бо й скиби хвиль, що краяло судно,
 Розорюючи поле оловянє,
 Лягали знову на свої місця,
 Зливаючись з недобрим мурмотінням
 Під ваготою мли і тишини.

Ми відпливали в невідъ, в лоно світу,
 В пітьму зачаття, в хаос прауття.

1. III. 1934.

СТАРА ВИНАРНЯ

Старий токай пємо поволі.

**В склепіннях спить старезна мла,
По стінах — штихи.**

Примха долі

**І нас в сей закут завела,
На ті ж кількасотлітні лави,
Де гордий предок наш сидів.
...І падали хвилини слави
Під маятником дзигарів —
Того стоячого, дзвінкого,
Й сього, хрипкого...**

За вікном

**Шуміла ніч, сльота, тривога.
Вже місто спало хорим сном
І зáграви на сході грали.
Пили Богданові посли,
Суперечались, міркували
І стіни слухали їх слів.**

Купці козацькі, у жупані
 З шаблюкою при пасі, тут
 Лічили зиски, кпили з пані —
 Корчмарки й запивали труд.
 Від Гданська до Дніпра чимало
 Було негод їм та пригод...
 Ввижавсь щасливий поворот
 І люлька затишно шкварчала.

I, коли дикий буревій
 Батурин зруйнував, — ізгої
 Бували й тут, хоч мед старий
 Роздерте серце їм не гоїв.

В обличчах, мідних од вітрів,
 Ще грали відблиски Полтави.
 Гарматніх ядер гострий спів,
 Загага непімшеної слави...
 Спізнілий гнів, безсилий гнів
 Палив чоло і корчив пальці —
 Батальний пломінь ще горів
 В очах мазепиних скитальців.
 Пили, сварилися, кляли,
 Минуле мордували радо,
 Хапались рвучко за шаблі
 Й пяніли чорним словом „зрада”
 Либонь міцніше від вина.

...І Орлик, днем важким зігнутій,
 Сюди заходив відітхнути
 І скоротити ніч без сна...

Чарки — порожні. В тютюновім
 Сивавім димі повстають
 Віки, запалі в сиву муть,
 Що відродились в нашій крові,
 Вернулися знов, воскресли знов,
 Втілились в пізнім поколінні
 Й тревають нами.

Крізь вікно

Сузір'я миготять незмінні.
 На сході — мертві тьма пустель,
 Від міста — гомін дальніх музик...
 ...І — знак ганзейського союзу —
 Висить над входом корабель.

6. I. 1931.

З „ПОЛТАВИ”

1.

І підтятий і зламаний, як поконаний демон,
Він ще все намагається — вже пригаслий Карлó.
...Ні, занадто фатально розгортається тема.
Щастя важко кружляє степовим орлом...

Десь за гуркотом бою, за обрієм простору —
Голуба Скандинавія, вікінгів край.
Там весна — легким леготом, вітер — синій і гострий
І в коханій — під пристрастю — ясно сяє сестра.

Тут — безсилою жінкою, непритомно-прекрасна,
Розгорнулась обаполи голим тілом земля.
...Раптом куля вкусила і кістка хриснула:
На синім — червона пляма.

2.

Він загнуздав і стримав при безодні
 Баских стихій скаженого коня.
 О, як же люто чуєм ще й сьогодня
 Богонь і дим того спастиного дня!

Той час, той гук, коли в гарматнім горлі
 Ревла і клекотіла яра мідь,
 Коли сверлив орлиним зором Орлик
 Батальний вир, похоплюючи мить,

Ту мить страшну, що нещадимо й мертвого
 На два віки камінням налягла.
 ...Поки пливла й гула гарматня мла
 О, як бессило ще пручалась жертва...

Він загнуздав і зняв на хижий чвал,
 А ти — летів, розіпятий і скутий
 В сліпий простір, що — гвалтами навал —
 Став цвінтарем покори і покути.

1929.

ДО ПОРТРЕТУ МАЗЕПИ

Се відчути, вчитатись в се треба,
Розчинитись єством в сім сенсі:
Illustrissimus Dominus Mazepa
Dux Cohortis Zaporoviensis.

Срібна чуприна, чоло пророче,
Ні, не порожній зір Ніоби ---
Зимні телескопічні очі
Бачать майбутнього буряні доби

В панцир закуто груди і плечі,
Тінню за ними — спалені крила.
Серде юне і тіло старече
Пурпур і бронза окрили.

Риму козацького сивий Марсе! —
Чули століттями, віщий гетьмане,
Гул погребовий полтавського маршу
Крізь Петербургу затруті тумани.

Квітень не всує спалахнув у січні,
О, імператоре пізніх літ! —
Вічна память плечам владичним,
Що обіймали блакитний міт.

НА ЕЛЬБІ

(Осінь 1814)

Він пригадував знову, і знову вертався
До московських багон і до скитських степів,
Там де мóрок слíпий перед ним розступався
І лунав однотонний незбагнений спів.

Сум, ліси, болотá, подув тундри і криги,
Деревяні дेरєвні і дика пургá.
Люті вилиці лиць. Цар. Вериги. Розстриги.
Тільки Кремль той — не знать — Бенарес чи Ургá.

Простір. Простір жорстокий — зрадлива покора —
Чорним лоном монголки поглинював рух.
І вгрузали когорти... І в усміх charmeur'a
Маскувавсь Александрів подвоєний дух.

Евразійська подвійність, примарність, непевність, —
Тільки злість косоока та куля у млі,
Лиш захитаний Кремль та порожні деरєвні
Сутеніли на спогад страшної землі.

Він пригадував далі.

І раптом — пролине
 Теплим леготом півдня крізь спогади — мить:
 То Боплян і Мазепа, Карло й Україна,
 То смаглява країна — окраїна тьми.

І здрігалася чимсь корсиканським істота,
 Римське сонце вставало над островом знов.
 Він шукав у Вольтера, гортав Геродота
 І дзичала у жилах розжевrena кров.

1933.

ПРАГА

Тут мешкав Фавст. Хрестилися мечі.
Доба точила кров веселих воєн.
Він викликав Мефіста у ночі
Серед реторт — алхемік, а не воїн.

Руйн революційних ураган
Хитав шпиллями всіх земних верховин
І от — звучить органом ураган:
Наполеона змінює Бетговен,

Щоб в нервах диригентської руки
Тримать музику епохально-гулку,
Життійні споживаючи роки
В прозорій тиші празького провулку.

Кінчався вік бездушний, як порок,
Недужо мерхло фосфоричне сяйво,
Ta вже зростав прийдешнього пророк,
Щоб ствердiti, що все се мертвє й зайве,

Щоб скерувати зір у синь яснú
 Священним ростом прóстої стеблини,
 Й пíд снігом смерти бачити весну
 В вічно-зеленій пружності ялини, —

Строфáми Рільке тут шумлять сади...
 І ще козацьку, київську латину,
 Жупан і журавель Сковороди —
 Похмурий памятає Клémentинум.

А на горі, де димно-сизий Град,
 Мов перехід гравюри в акварелью,
 Там жив би Цезар, може Герострат, —
 Живе ж буденний, пізній Марк Аврелій.

19. VI. 1927.

ЛИСТИВКИ З ПОДОРОЖІ

1.

Ще сон, але крізь сон гуде Берлін.
Дмуть вулиці і стукотять майстерні.
З колон — ще мить — рвануться в вись орли,
Але над всім зорить незримий стерник.

Він в цирклях площ, в розгоні перспектив,
В сих маршових камінних широчинах,
В доконаних систематичних чинах,
Де наказом загнуздано порив.

Далеко імператор і король...
І, хоч доба ще тяжить темно й ржаво, —
Саме каміння вимовля' пароль,
Сам воздух проголошує: держава.

2.

(Potsdam, Sans-Souci)

Сентиментальне сонце та суворий
 Північний вітер. Замість прапорів
 Лопоче листя. І воздушне море
 В густім галуззі гасить свій порив.

Вік вісімнадцятий — танець, нестяма,
 Та тут практичний і солідний він:
 Амфітеатри служать парниками,
 А ось — не зовсім рококовий млин.

Солдат-король тут працював і крохив
 Муштрòвим кроком по паркеті саль,
 І, певно, тішив сині його очі
 Сей спрощений, жовнірський сей Версаль.

А гість з Фарнею, *maître* брехні і злоби,
 По виспренних словах, на самоті
 Дивився скоса на різьбу й оздоби
 І посміхався пруській простоті.

5. VI. 1934.

ВІД ВІКУ Й ДОНИНІ

Від віку й донині Еллада й Юдея —
Два вороги люті на древній землі —
Хрестом і залізом та яdom ідеї
Руйнують-будують і Рими, і Кремлі.

Від грецьких провінцій до римських колоній
Греміли століття меча і огня,
Здіймались до неба безсилі долоні
І марно молили великого дня.

В коріннях зростаючих ґотик, як язва,
Кублилося чорне, гніздилося зло —
То ґетто душилось в пархатих міязмах,
То ґетто, то ґетто труїло й гнило.

І помста сичала, і ятрилась зрада,
І яdom руїни труїлася кров.
Два вороги люті — Юдея й Еллада —
Від Тибру, від Рену аж ген по Дніпро...

22. листопаду 1929 року.

ШЕРИКЛ

Ще сяє іонійська синь, густа
Від меду й мірри сонця...

І щоденно
Пянить, як вперш, Аспазії уста
Й пливе життя, присвячене Атенам.

А ввечері, коли оливний гнот
Облиє світлом затишок кімнати,
Про Скітію згадає Геродот,
А Фідій — в перепалці з Гіппократом —
Забубонить, і молодий Сократ
Зі смаком оповість останній дотеп, —
Тоді (в її приявності стократ)
Зникає не лиш сократова бридота,
Зникає день трівоги і змагань,
Напруження обовязків державних...

Вона — як німфа, а вони — поглянь —
Чи ж не покірні злагіднілі фавни?

І знов розмова свій міняє цикл —
 Про вірші, про виставу Евріпіда
 Й не відчува' розмріяний Перикл,
 Що десь дорійська вже встає Обида,
 Що вже Атен кінчиться довгий день,
 Що забурлить життя стояче плесо
 Й на тишу, на пересит сей гряде
 Важка стопа фаланг Пелопонесу.

І сей розмяклив, випещений світ,
 Де лéгкий хміль, пянкі гетери й жарти, —
 Нешадний муситиме здати звіт
 Перед сліпим від бою воєм Спарти.

27. II. 1939.

КАТАСТРОФА

Ось він летить надхненно й гордо.
Співа' блакить, гремить мотор
І необмеженим акордом
Пливе землі барвистий хор.

Ось він заточує півколо
І в сонці пломеніє сталь.
Міцніш стискає чобо шблом,
Пянкіш в обличча віє даль.

Твоя се воля, розум, сила —
Богоподібна людинó —
Сей космос мандрівний створила,
Покірливе дала стерно.

Десь сплять і вири, й урагани,
Повітря — важкоплинний мед.
Високий спокій сей слухняна
Машина розтина' і дме...

І враз — несамовита тиша
 Згасила музику. І враз
 Чомусь спинився і не диші
 Перерваний в моторі час.

На мертвих крилах затремтіло,
 Крутнулося і загуло
 Бездушне, рукотворне тіло,
 Байдуже на добро і зло.

А там вже розгорнувся владно
 Твердою дійсністю поділ
 Прийняти згубу важкопадну
 В шматках матеріальних тіл.

... Та між калюжами бензини,
 У рештках кріцевих напруг —
 Багріє віщий слід людини,
 Людської крові гострий дух.

Коли ж з-під сплетів механічних
 Звільнили вже пусті тіла,
 Їх лица сяяли і вічність
 В очах заплющених була.

1933.

БАЛЛАДА ПРО ВАСИЛЯ ТЮТЮННИКА

Складім приречення, братове,
І спрагу радісну, і біль
Там, де нагробок бетоновий
Застиг в трикутнику топіль,

I де в бетон навіки вжерлась
Розжевреним тризубом мідь.
Бо, справді, там не все померло
З тих неоспіваних політь.

Там віють бурі і століття, —
Лиш вслухайтесь в високий гуд,
Що ним співає верховіття
Про славу і воєнний труд.

На цвінтари, в липні 1936 р.

I.

Отамане, генерале, — цвінтар, спокій, сон,
Тільки дзвони вечорові грають в унісон,

Тільки місто непривітне між волинських піль
Гомонить про вбогу радість та постійний біль.

Все, як було, — шорстка шоса, тополі, шпиталь,
За будинками співає синім вітром даль.

За будинками туркоче знана широчінь,
Що ночами вабить, кличе незабутню тінь.

I встає, встає з могили несмertельний прах,
В тім же френчі й шинельчині на крутых плечах,

I пругким широким кроком міряє на схід...
Причайлась тиша мовчки. Місяць аж поблід.

I в нестерпно-білім свіtlі, в сяйvnій тишині —
Камяне твоє обличчя й очі камяні.

II.

Причайлась тиша. Тільки — що се? подивись! —
З права, зліва поспішають постаті якісь:

Шелестять тифозні лахи на худих плечах
І горить гарячка люта в неживих очах.

Ось — шикуються на марші в чоти й куріні —
То наказ дають залізний очі камяні.

Отамане, генерале, що се знову? Глянь —
Що се котиться назустріч і дуднить земля,

Лунко, чітко відбиває копитами чвал?
То кіннота наша буйна, мов за валом вал.

Стали. Сотники шикують сотні у полки.
Отаману рапортують жовті кістяки.

Розіславши на колінах мапу лютих Крут,
Він диктує директиви стислі, як салют.

В млі спалахують команди. Іскрометний пруг
Напинає ребра й руки на велику гру.

Тиша. Гостро крають очі стиснуті серця,
Оглядають, протинають серце до кінця.

Все — гаразд. Такі не зрадять і не продадуть,
Лиш ножами душ проріжуть всероссійську муть.

Ходом руш! І рівний наступ крила розгорта' —
Загартованих безсмертям знов веде мета

Здовж окропленого кровю знаного шляху,
Де стрічали чорну осінь і зіму лиху.

III.

Шепетівка щулить ухо. Жмеринка гуде.
То устав Василь Тютюнник і полки веде.

Стука' телеграф: Тютюнник. Плаче телефон:
Йдуть — ідуть. З повік тікає підсовєтський сон.

Далі й далі йде дротами смертоносна вість.
Радієве коливання зимним змістом єсть.

І тремтить і опадає вся жовтнева ржа,
І в штабах танцює жидом комісарський жах.

Загудів знайомий простір, обудилась ніч
Тисячма облич воскреслих, міліоном віч.

Весь гуде знайомий простір. В димних вибрах
Очі вікон в кожній хаті кровю налились. [всь.

Кожне тіло сухоребре пружить сітка жил,
Налива' пястук залізом невблаганих сил.

Без вагань. Ти — є, ти — будеш. Встань, бо ти —
Се тобі лише здавалось, що воно — гора. [не раб.

Просто в чоло. Межи очі. В той кирпатий ніс —
І балван ось розлетиться на стухлій хмиз

Ти повірив, що скінчилось і що нас нема,
Що пожерли тиф і мука та ще й рідна тьма, —

Ні! живуть, живуть безсмертні і гремить їх чин,
І живим, що стали мертві, знов несуть мечі.

三

Генерале, генерале, — пестить очі даль.
Вже твоє роздерте серце злютувала сталь.

Синя пляма щезла з грудей, загорівся зір,
Мускулясті кроки знову міряють простір.

Над тобою тяжкотканий плеще-бється стяг,
Ніби птах державний крила широко простяг:

То — орел старого Риму, вістник вражих згуб.
Він несе в залізних кігтях золотий тризуб.

БАТЬКІВЩИНА

I.

Зелена Сіверщина — там вітри
Гудуть тисячолітнім ладом *Слова*.
Полками йдуть дружинники-борці
І пісня їх висока і соснова.

Дудніть в лісах незнаємі шляхи
І враз — горбата далеч Подніпров'я.
Там вдарить подув гострий і сухий,
Що пахне полином та кровю.

І прόстором розгониться земля...
О, згубо обріїв, о, хижий плиг безкраю!
Віки — несита жадоба твоя
Живить і тне, кохає і карає.

Даремно тіло пишно-золоте,
Де сині жилки рік, цілує щедро
Понтійське сонце і вона росте
І квітне — буйна степова Деметра.

Та білим громом перетне стебло,
 Та спалить колос чорним суховієм
 І родиться сліпе, калічне зло,
 Що будяком колючим бовваніє.

І от земля — не золото, а мідь,
 І небо — не блакить, але — залізо,
 І під залізним небом клекотить
 Пророчий крик.

І в нім — проклін і визов.

21. VIII. 1938.

II.

Так владарний розгін до пінисто-сафірного Понту
 Зустрічає зрадливе вістря степового ножа:
 То врізається Азія в жовтий провал горизонту
 І стирається вираз землі, і зникає межа.

Проревіли пороги — ѿ підрізано княже коріння,
 І перекотиполем стає середовище сил...
 А там — море, там море плюскоче в pontійське
 [каміння,
 Там блакитною брамою кличе нас вічність краси.

Там, заквітчаний лавром, всміхається мармор
 Білі сосни колон під копулою неба зросли. [живучий,
 Там розбуджену душу ніхто і ніщо не розлучить
 З вічним сонцем Еллади, звитяжцем скитийської мли.

І тому ся смертельна напруга, сей порив упертий,
 Невгласима жага, що несе до мети крізь віки:
 Безголовая Ніке, осяяна славою смерти,
 Бéзвлад крил необорних і вірність сліпої руки.

22. VIII. 1938.

III.

Там висхла жінка, кулями прошита.
Дитина квилить. Доки тліє тьма, —
Ти колоски скрівавленого жита
Стрижеш на власній ниві крадькома.

А підліток ще з теплої рушниці
Зміряє в батька. І рятує ніч.
Чому ж це серце з плоті, а не з криці?
Чом блискавки не бють з запалих віч?

Чому ж не спалить землю, що у скверні
Втопилася й просякла нею вщерть?
Чи знов колюча мідь наїжть стерні
І закує залізо мертву твердь?

І смерть вже тут не косить, тільки дмуха'
Із пельки вовкулачої гниттям,
А ген десь соловецька завірюха
Морозним пеклом спалює життя.

Господь забув сю землю, й многогрішні
Розвіялись апостоли її,
Щоб гірко згадувати, як квітнуть вишні,
Пливуть жита і плачуть солові.

Господь забув і одвернув обличча,
І от земля запалась, як труна, й
Над пусткою її удвох владичати
Антихрист і неситий Адонай.

СОБОР

Вірности аж до крови дав нам примір
святий Юрій Побідоносець.

*Митрополит Андрей.
(V. 1934).*

Внизу біда яриться злом,
Торгуються глупота й зрада,
Вгорі ж побідний Юр списом
Прохромує вюнкого гада.

І гад конає і сичить,
І на той сик його безсилий
Нечиста сила верещить,
Розлючена нечиста сила.

І знов чайтесь до часу,
І знов майструє маски й назви,
Щоб сяйвну затінить красу й
Стигматами розквітлі язви.

Дарма. Над тишию склепінь,
 Де вічність Божа тайно спіє,
 Росте нестримно в височінь
 Панцероносний брат Софії.

Він стереже нагорний храм,
 Ковчег невпинної обнови,
 Твердиню вірності вікам,
 Твердиню вірности до крови.

І ось над суєтою днів,
 Де марна кóлоточ ловитви,
 Горить любови ярий гнів
 І хрест меча, і меч молитви.

І в смуті лютої пори,
 І в гострих блискавицях бурі —
 Над містом тъмяним, у горі,
 Панує Переможець-Юрій.

1938.

ВОЛОДИМЕРІЯ

Уласові Самчукові.

Земля замчиськ і городищ,
Де кожен камінь бє глаголом
В щити тисячолітніх тиш,
Що над щербатим видноколом
Ще стережуть лєтарг століть.
Ржавіє жито. Жухне гречка.
Заснув Остріг, Почаїв снить
І в снах маячить Берестечко.

Віки поразок і звитяг,
Але — ні козакá, ні смерда
Й, замість Богданових ватаг,
Ввижаються полки Ольгерда.
От зявиться — і задуднять
Шляхи потіхою походу,
І спраглий кінь на схилі дня
Скупається у Синіх Водах.

І відпливе ординський вал,
 В степ несучий жахливу славу,
 І довго буде чутно чвал,
 І видно заграву кріаву...
 Ale за мить зникає все:
 Знов рівнинá лягає низько.
 Ось хлопчик скулений пасе
 Товар над висхлим торфовицьком.

Ідуть копиці здовж межі,
 Косар крилатим кроком крочить.
 Поміж стернями шлях біжить
 Назустріч присмерку і ночі —
 Де ген, на тлі клублястих хмар,
 На чорноті нічної бурі,
 Величиністю князівських мар —
 Любартові зардіють мури.

5. VIII. 1938.

Любитів — Луцьк.

КИЇВ

Се він підніс — відданій на загаду
Вітрам азійським — золоте чоло,
Щоб стерегти незбуджену Елладу
Над вируванням пристрастей і злоб.

І від віків повзуть під стіни орди,
Як ніч, як тьма, як чорна саранá...
Навколо ж нарід, мирний і негордий,
В масній землі нестяжно порина'.

І від віків столичний город — вдóвий:
І князь, і кáган одійшли навíк,
Лишень живуть міцним життям будови,
І голосний — їх камяний язик.

О жаден гетьман з сих козацьких прерíй
Не переніс до тебе свíй намет,
Бо тут — віки, тут — блиск гучних імперíй,
Тут — лєтаргія несмертельних мет.

Ні, не тобі мандровані держави.
 Ти спиш і сниш один варя́зький сон,
 Що встане день, покличе голос ржавий
 І Третій Рим розірве свій полон.

Бо не в гіперборейських трясовинах,
 А тут, де вічне море й древній степ.
 Де гуркотить майбутнім Україна,
 Він із землі залізом нам зросте.

...Гудуть вітри крізь площі і дзвіниці,
 Та нерушимих стін не захитати!
 Аколо — хлібороби міднолиці,
 Висока синь і золоті жита.

21. III. 1930.

ОДА ДО ПРИЙДЕШНЬОГО

Дні Твої скалічено кріаво,
За туманом мерехтить мета...
Так обридла підохріла слава,
Так гнобить нещадна самота.

Вию псом на мертвім полі бою,
Стережу сей попіл і кістки, —
Знаю, Бог розсудить нас з Тобою:
Сходять зерна, пружаться ростки.

Під морозним вітром — біла тризна,
Сніг сліпіть, вирує рівнинá, —
То встає озиминá залізна,
Крізь крижаний сніг — озимина.

Бачу їх — високих і русявих,
Зовсім інших, не таких, як ми, —
Пристрасників висоти і слави,
Ненавісників тюрми і тьми.

Ось їх стислі руки, ясні лиця,
 Голос невблаганний, як наказ,
 В гострім зорі зимносиня криця —
 Вірний щит від болю і образ.

Спадкоємці бою, бурі діти!
 Загремить ще раз така пора —
 Сміливо могили перейдіте,
 Коли треба — розтопчіть наш прах.

Щоб без вшанувань, без академій
 Кров жадала неминучих кар,
 Криця зустрічала серця кремінь,
 Викресала іскрами удар!

Щоб тверезі зимно-сині очі
 Загорались, гострі і палкі,
 Лиш тоді, як обрій зарокоче,
 Боєм зустрічаючи полки.

І коли доба металльним словом
 Збудить в серці переможний ямб,
 Присуд Божий в даль Твою громобо
 Ознайміть гарматній дитирамб.

З М И С Т :

	стр.:
Доля 5

ЗЕМЛЯ — МАТИ

Провесна 9
Норд-експрес 12
* 13
** 13
Вічне 14
Липень 16
Моравські елегії 20
Паннонські етюди 24
Три сонети 27
Сонети про Орлика 30
Подоріж 33
Гомін гір 37
Карпатський триптих 40

СВІЧАДО МОРЯ

Два сонети 45
* 47
** 48
Балтийська сюїта 48
Ганзейська рапсодія 53
Свічадо моря 55
Символ 60

ПЕРЕКЛАДИ

Ш. Бодлер — Маяки 61
Н. С. Махар — Крізь віки 63
Н. Гумільов — Любов 64

ВІДЧАЛ

Відчал	67
Стара винарня	69
З „Полтави”	72
До портрету Мазепи	74
На Ельбі	75
Прага	77
Листівки з подорожі	79
Від віку й донині	81
Перикл	82
Катастрофа	84
Баллада про В. Тютюнника	86
Батьківщина	90
Собор	93
Володимерія	95
Київ	97
Ода до прийдешнього	99

обробка diasporiana.org.ua

ТОГО Ж АВТОРА ВИЙШЛИ:

СТИЛЄТ І СТИЛОС — В-во „Київ”, Подєбради 1925

ГЕРБАРІЙ — В-во „Пілігрим”, Гамбург 1926

ЗЕМЛЯ Й ЗАЛІЗО — В-во „Тризуб”, Париж 1930

ЗЕМНА МАДОННА — В-во „Київ”, Львів 1934

В »Українській Книгоспілці«

вийшли такі книжки:

1. *M. Хвильовий*: Вибрані твори, ц. 3.50 зл.
а для передплатників творів Л. Українки
2.00 зл.
2. *Є. Кротевич*: Звільнення жінки, ц. 4.00 зл.,
для передплатників Л. Українки 2.50 зл.
3. *Е. Маланюк*: Перстень Полікрата, ц. 2.50
зл., для передплатників Л. Українки 1.50 зл.

Леся Українка: Твори, т. IV, ц. 4.50 зл в пе-
редплаті — 3.50 зл.

Леся Українка: Твори, т. VI, ц. 4.50 в перед-
платі — 3.50 зл.

Друкуються:

Леся Українка: Твори, том V, II.

I. Винницька: Христина, повість.

УКРАЇНСЬКА КНИГОСПІЛКА
ЛЬВІВ, ОБОРОНИ ЛЬВОВА 14

Передплачуйте!

**Повне Видання Творів
Лесі Українки
в 10 томах**

Передплата в краю: звич. опр. — 35.00 зл.,
в полот. опр. — 50.00 зл. Можна платити
ратами: найкраще по зл. 3.50 і 5.00 перед
одержанням кожного тому.

Для всіх країв Європи: звич. опр. — зл. 45.00,
в полот. опр. — зл. 60.00 разом із портом.

Для Америки й Канади: звич. опр. — 10 ам.
дол., полот. опр. — 14 ам. дол. разом із
портом.

Замовлення висилати на adr.:

**УКРАЇНСЬКА КНИГОСПІЛКА
ЛЬВІВ, ОБОРОНИ ЛЬВОВА 14**

Замовлення без грошей не важне.

**ВСІМ ПЕРЕДПЛАТНИКАМ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ДАЄМО ІНШІ НАШІ ВИДАННЯ ЗА ЗНИЖЕНОЮ
ЦІНОЮ 30—50%.**

